

รายงานผลการดำเนินงานโครงการวิจัย

1. ชื่อโครงการ

นิเวศวิทยาเสือโคร่งในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง

Ecology of Tiger (*Panthera tigris*) in Huai Kha Khang Wildlife Sanctuary

2. ผู้รับผิดชอบโครงการ/หน่วยงาน (สำนัก)

นายศักดิ์สิทธิ์ ชัมเจริญ นายสมโภชน์ ดวงจันทราศิริ นางอัจฉรา ชัมเจริญ

สถานีวิจัยสัตว์ป่าเขานางรำ จ.อุทัยธานี

กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช

3. หลักการเหตุผล

เสือโคร่ง (*Panthera tigris*) เป็นสัตว์ผู้ล่าในกลุ่มแมวป่าที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในระบบนิเวศป่าไม้เมืองไทย มีน้ำหนักตัวในช่วง 180 – 245 กิโลกรัม ขนาดความยาวของหัวและลำตัว 170 – 229 เซนติเมตร (Lekagul and McNeely, 1977) เสือโคร่งมีบทบาทสำคัญในการควบคุมประชากร และการคัดเลือกสายพันธุ์ ซึ่งมีผลต่อความเข้มแข็งในประชากรของสัตว์ที่เป็นเหยื่อ นอกจากนี้เสือโคร่งยังจัดเป็นชนิดพันธุ์ที่ให้ร่มเงาแก่สัตว์ป่าชนิดอื่นๆ (Umbrella species) เนื่องจากเสือโคร่งเป็นสัตว์ป่าที่ใช้พื้นที่หากินขนาดใหญ่ และมีความอ่อนไหวง่ายต่อระบบนิเวศที่ถูกเปลี่ยนแปลง ดังนั้นเมื่อเสือโคร่งสามารถอาศัยอยู่ในระบบนิเวศนั้นๆ ได้ก็ย่อมหมายถึงสัตว์ป่าชนิดต่างๆ ก็อาศัยอยู่ได้เช่นเดียวกัน แต่ในปัจจุบันเสือโคร่งมีประชากรลดลงจนอยู่ในสถานภาพที่ใกล้สูญพันธุ์ โดยปัจจุบันประเทศไทยมีประชากรเสือโคร่งในพื้นที่ป่าอนุรักษ์เหลืออยู่เพียง 189-252 ตัว พบอาศัยกระจายอยู่ตามพื้นที่คุ้มครอง 25 แห่ง จาก 188 แห่งทั่วประเทศเท่านั้น โดยกลุ่มประชากรเสือโคร่งกลุ่มใหญ่ที่สุดอาศัยอยู่ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง-ทุ่งใหญ่นเรศวร (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2553) อย่างไรก็ตามองค์ความรู้เกี่ยวกับนิเวศวิทยาของเสือโคร่งในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งประเทศไทยนั้นยังมีอยู่น้อยมาก ดังนั้นการดำเนินงานครั้งนี้จึงมีเป้าหมายที่จะหาแนวทางริเริ่มการศึกษาวิจัยอย่างเข้มข้นเกี่ยวกับนิเวศวิทยาของเสือโคร่งในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง เพื่อนำผลที่ได้มาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่และอนุรักษ์เสือโคร่งให้ทำหน้าที่ในระบบนิเวศต่อไป

4. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาลักษณะการใช้ประโยชน์พื้นที่อาศัยและความสัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อม ขนาดพื้นที่ สภาพพื้นที่อยู่อาศัย พฤติกรรม ความสัมพันธ์กันในทางสังคม ตลอดจนลักษณะการใช้ประโยชน์ของเหยื่อของเสือโคร่งในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง

5. เป้าหมายภารกิจ

การจับเสือโคร่งและติดตามด้วยสัญญาณวิทยุในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับนิเวศวิทยา ด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่อาศัย พฤติกรรม และอาหารของเสือโคร่งที่มีความถูกต้องสมบูรณ์ สามารถตอบคำถามและตอบสนองต่อการนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้

6. ระยะเวลาและงบประมาณ

งบประมาณ (ล้านบาท)	ปี 2549	ปี 2550	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553	รวม
งบประมาณที่ได้รับการจัดสรร	324,000	218,700	207,300	-	-	750,000
งบประมาณที่ใช้ไปจริง	324,000	218,700	207,300	-	-	750,000

7. ประโยชน์โครงการ

7.1 มีแนวทางการศึกษาที่สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบและมีมาตรฐาน เพื่อใช้ในการติดตามสถานภาพของประชากรเสือโคร่งในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง-ทุ่งใหญ่นเรศวรในระยะยาว ครอบคลุมพื้นที่อาศัยที่สำคัญของเสือโคร่งในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง-ทุ่งใหญ่นเรศวร

7.2 ทราบถึงลักษณะการใช้พื้นที่และการเลือกใช้นิเวศเพื่อเป็นอาหาร รวมถึงและนิเวศวิทยาบางประการของเสือโคร่งในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง-ทุ่งใหญ่นเรศวรในแต่ละช่วงเวลาที่ทำการศึกษา

8.วิธีการดำเนินการ

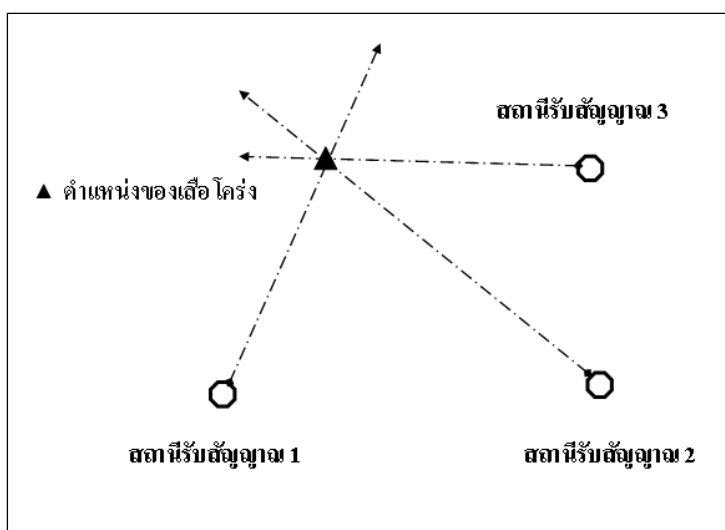
เสือโคร่งเป็นสัตว์ที่มีพฤติกรรมหากินในตอนกลางคืนอีกทั้งลักษณะสีขนและลวดลายตามลำตัวกลมกลืนเข้ากับธรรมชาติ จึงยากในการเฝ้าสังเกตเพื่อศึกษา แต่อย่างไรก็ตามมีการนำเอาวิทยุติดตามสัตว์

มาใช้กับเสือโคร่งและสัตว์กินเนื้อหลายชนิดทำให้ทราบถึงขนาดพื้นที่ สภาพถิ่นที่อยู่อาศัย พฤติกรรม ประชากร รวมถึงความสัมพันธ์กันในทางสังคม ซึ่งการศึกษานิเวศวิทยาเสือโคร่งในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง โดยมีรายละเอียด คือ

1. การจับและติดเครื่องส่งสัญญาณวิทยุ ทำการสำรวจร่องรอยการปรากฏของเสือโคร่ง คือ การพ่นฉีตามต้นไม้หรือพุ่มไม้ การถ่ายมูลหรือพ่นฉีบนรอยตะกุนดิน และรอยตีนที่ปรากฏบนพื้นดิน รวมถึง ซากสัตว์ที่ถูกเสือโคร่งล่า โดยสำรวจครอบคลุมบริเวณสำนักงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง หน่วยพิทักษ์ป่าซับฟ้าผ่า และสถานีวิจัยสัตว์ป่าเขานางรำ ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง เมื่อพบซากสัตว์หรือบริเวณที่เหมาะสม ทำการตั้งกับดักและวางเหยื่อล่อ เพื่อรอจับเสือโคร่งติดสัญญาณวิทยุ และเมื่อเสือถูกจับ โดยกับดักทำการวางยาสลบโดยใช้ปืนยิงยาสลบโดยใช้ยาสลบยิงเข้าบริเวณกล้ามเนื้อบริเวณสะโพก อัตราที่ใช้คือ 5 มิลลิกรัมต่อน้ำหนัก 1 กิโลกรัม เมื่อสัตว์สลบทำการชั่งน้ำหนัก วัดขนาดและสัดส่วนต่าง ๆ ตามร่างกายกับบันทึกข้อมูลแล้วติดเครื่องส่งสัญญาณวิทยุแบบปลอกคอ

2. ตำแหน่งของเสือโคร่ง ได้มาด้วยวิธีการ 2 วิธี คือ

1) การติดตามสัญญาณวิทยุเพื่อหาตำแหน่งของเสือโคร่งด้วยการรับสัญญาณวิทยุของผู้วิจัย โดยกำหนดสถานีรับสัญญาณวิทยุที่จะต้องเป็นจุดที่มีศักยภาพในการรับสัญญาณและกระจายครอบคลุมในพื้นที่ที่คาดว่าจะเป็นที่อยู่อาศัยของเสือโคร่ง ทำการรับสัญญาณวิทยุในเวลาพร้อมกันอย่างน้อยสามสถานีตามจุดต่าง ๆ ดังกล่าว บันทึกตำแหน่ง และทิศทางที่รับสัญญาณได้เป็นองศาตามมุมทิศ (azimuth) โดยตำแหน่งของเสือโคร่งที่ได้เกิดจากจุดที่ตัดกันทิศทางที่รับสัญญาณ ตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การหาตำแหน่งของเสือโคร่งโดยการติดตามรับสัญญาณวิทยุ

2) ตำแหน่งของเสือโคร่งได้จากค่าพิกัดภูมิศาสตร์ที่บันทึกได้ด้วยระบบของปลอกคอวิทยุที่ติดให้แก่เสือโคร่ง ซึ่งเป็นปลอกคอแบบ GPS collar โดยปลอกคอแบบนี้จะทำการบันทึกค่าพิกัดภูมิศาสตร์ตามเวลาที่นักวิจัยกำหนดโดยอัตโนมัติ เช่น ให้บันทึกทุกๆ 2, 4, 6 ชั่วโมง เป็นต้น

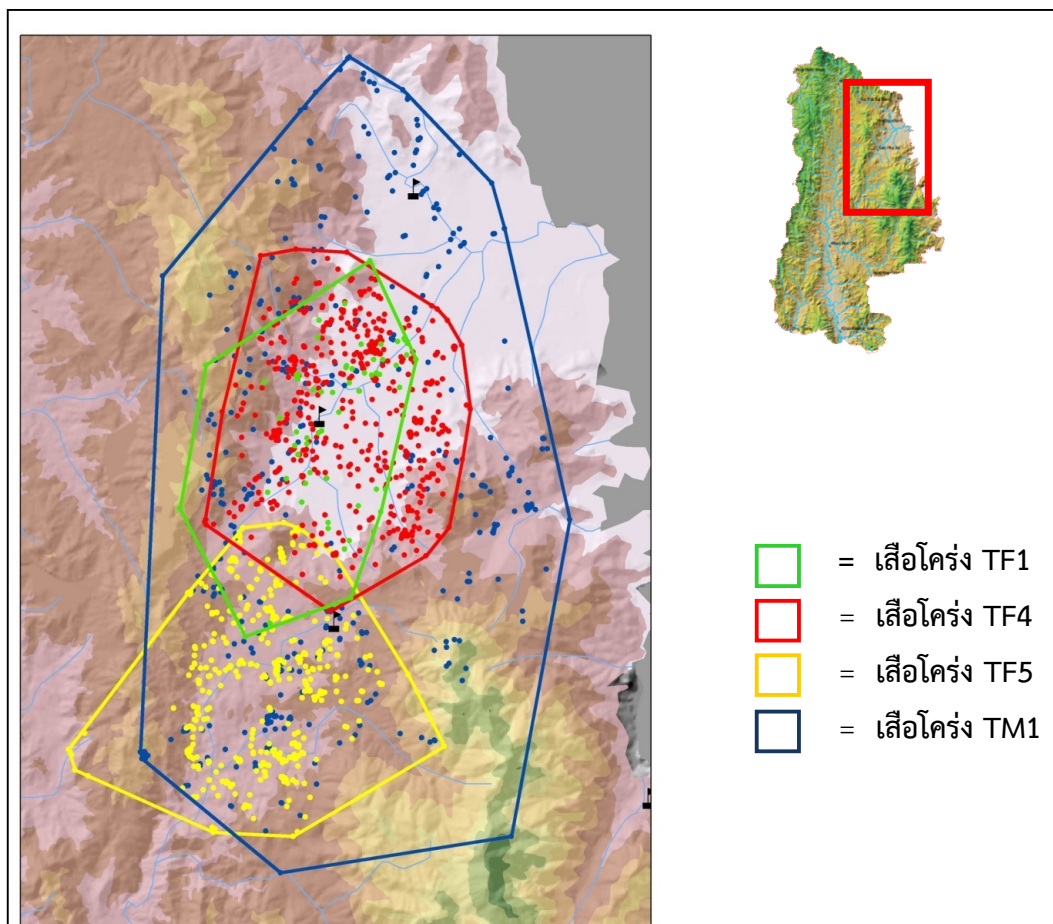
3. วิเคราะห์ขนาดพื้นที่หากินของเสือโคร่ง ขนาดพื้นที่อาศัย คือ ขนาดพื้นที่ที่เสือโคร่งใช้ในการศึกษา ซึ่งคำนวณได้จากการนำข้อมูลตำแหน่งการเคลื่อนที่ของเสือโคร่ง ที่ได้จากการรับสัญญาณวิทยุมาคำนวณหาขนาดพื้นที่หากิน ด้วยโปรแกรม Arc View โดยลากเส้นตรงจากตำแหน่งเสือโคร่งที่อยู่นอกสุด เชื่อมต่อกันทุกตำแหน่ง ซึ่งเป็นไปตามความหมายของ "Minimum Convex Polygon" (Jenrich and Turner, 1969) เนื่องจากเป็นวิธีที่ใช้กันแพร่หลายและผลการศึกษาที่ได้สามารถใช้เปรียบเทียบกับการศึกษาขนาดพื้นที่หากินของเสือโคร่งในภูมิภาคอื่นๆ

4. การติดตามสัญญาณวิทยุ เพื่อตรวจสอบชนิดเหยื่อที่เป็นอาหารของเสือโคร่ง การตรวจสอบชนิดเหยื่อที่เป็นอาหารของเสือโคร่ง จะดำเนินการไปพร้อมกับการรับสัญญาณวิทยุในแต่ละวัน โดยตั้งสมมุติฐานว่า "ถ้าเสือโคร่งอาศัยอยู่ในตำแหน่งเดียวกันหรือใกล้เคียงกันอย่างน้อยสองวัน เสือโคร่งอาจจะล่าเหยื่อได้ในบริเวณนั้น" หลังจากนั้นจะเข้าตรวจสอบในพื้นที่ เมื่อพบชนิดเหยื่อ ทำการบันทึกตำแหน่ง ชนิดเหยื่อที่พบ รวมทั้งเพศ วัย วัน เดือน ปี ที่พบเหยื่อนั้นๆ

9. ผลการดำเนินการ

การศึกษานิเวศวิทยาของเสือโคร่งในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ในระหว่างปี 2548-2552 สามารถจับเสือโคร่งได้ติดปลอกคอเครื่องส่งสัญญาณเพื่อติดตามตัวสัตว์แบบคลื่นวิทยุและระบบ GPS บริเวณรอบสถานีวิจัยสัตว์ป่าเขานางรำ ได้จำนวน 4 ตัว จำแนกได้เป็นเสือโคร่งเพศผู้โตเต็มวัย 1 ตัว (TM1) และเพศเมียโตเต็มวัย 3 ตัว (TF1, TF4, TF5) ซึ่งจากการติดตามสัญญาณวิทยุทั้ง 4 ตัว มีข้อมูลที่น่าสนใจดังนี้

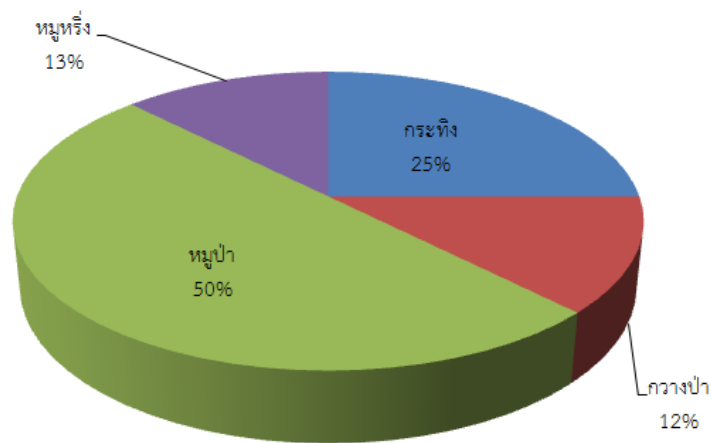
การใช้พื้นที่อาศัยของเสือโคร่ง จากการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดพื้นที่อาศัยของเสือโคร่งพบว่า เสือโคร่งเพศเมีย TF1, TF4, TF5 มีขนาดพื้นที่อาศัยใกล้เคียงกันเท่ากับ 63.08, 76.13, 78.17 ตารางกิโลเมตร ตามลำดับ เมื่อพิจารณาลักษณะการใช้พื้นที่อาศัยของเสือโคร่ง TF1 และ TF5 แล้วจะเห็นได้ว่า มีการแบ่งแยกอาณาเขตพื้นที่หากินชัดเจน เนื่องจากเป็นเสือโคร่งเพศเดียวกันที่โตเต็มวัยด้วยกันทั้งคู่ ขณะที่พื้นที่อาศัยของเสือโคร่ง TF4 มีการซ้อนทับพื้นที่อาศัยของ TF1 เนื่องจาก TF4 เป็นลูกของ TF1 ส่วนเสือโคร่งเพศผู้ TM1 มีพื้นที่อาศัยขนาดใหญ่ 291.26 ตารางกิโลเมตรและมีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่อาศัยของเสือโคร่งเพศเมียทั้ง 3 ตัว (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 แสดงขนาดพื้นที่หากินของเสือโคร่งที่จับติดสัญญาณวิทยุได้ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง

พื้นที่กิจกรรม จากการติดตามสัญญาณวิทยุเสือโคร่งเพศเมียเต็มวัย พบว่า เสือโคร่งมีการเลือกใช้ที่พักและที่หลบนอน ซึ่งมีลักษณะเป็นซอกใต้ซุ้มไม้ ใต้ขอนไม้ใหญ่ ใต้ซอกหิน/เพิงหิน ใต้โคนต้นไม้ที่มีลักษณะเป็นพุ่มขนาดใหญ่ นอกจากนี้ซอกหิน/เพิงหินที่พบมักมีทางเข้าออกอย่างน้อยสองด้าน โดยแหล่งที่หลบพักนอนดังกล่าวนี้มักในบริเวณที่อยู่ใกล้กับแหล่งน้ำหรือซากที่ล่าได้ซึ่งจะกระจายครอบคลุมพื้นที่อาศัยของเสือโคร่ง

ชนิดเหยื่อของเสือโคร่ง จากการติดตามสัญญาณวิทยุของเสือโคร่งเพศเมียเต็มวัย (TF5) ระหว่างเดือนมีนาคมถึงพฤศจิกายน 2550 เพื่อตรวจสอบชนิดเหยื่อที่เป็นอาหารของเสือโคร่ง พบชนิดเหยื่อที่เสือโคร่งเพศเมียเต็มวัยล่าจำนวน 16 ครั้ง พบว่า สัตว์ที่เสือโคร่งล่าได้เป็นเหยื่อ ส่วนใหญ่คือสัตว์กีบที่ขนาดใหญ่ ได้แก่ กระต๊อง กวางป่า หมูป่า พบว่า ล่าหมูป่า 50% กระต๊อง 25% กวางป่า 12% และหมูหรือ 13% จากจำนวนครั้งที่พบทั้งหมดตามกราฟที่ 1 หากจำแนกตามอายุของสัตว์ที่เป็นเหยื่อแล้ว พบว่า เสือโคร่งมักล่าสัตว์ตัวเต็มวัยมากที่สุด 38% รองลงมาคือวัยเด็ก 31% ซึ่งสัตว์ที่เป็นเหยื่อที่มีอายุอยู่ในวัยเด็กที่พบนั้น มักเป็นลูกของกระต๊อง ซึ่งมีขนาดตัวที่ใหญ่กว่าหมูป่า หรือแก้งที่โตเต็มวัย

กราฟที่ 1 สัดส่วนของชนิดเหยื่อที่เสือโคร่งล่าเพื่อเป็นอาหาร

จากติดตามสัญญาณวิทยุของเสือโคร่งพบว่า เสือโคร่งเพศเมียตัวเมียที่จับติดสัญญาณวิทยุได้ให้กำเนิดลูกใหม่ ในช่วงเดือนกันยายน 2550 ซึ่งในครอกนี้พบลูกเสือโคร่งจำนวน 3 ตัว แบ่งเป็นเพศผู้ 1 ตัว เพศเมีย 2 ตัว น้ำหนักประมาณ 2-3 กิโลกรัม โดยบริเวณพื้นที่ที่พบมีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง ด้านข้างปกคลุมด้วยหญ้าสูง

จากผลการศึกษารั้วนี้ พบว่าขนาดพื้นที่อาศัยของเสือโคร่งเพศเมียมีขนาดใหญ่กว่าพื้นที่อาศัยของเสือโคร่งในประเทศบังกลาเทศ อินเดีย และเนปาล 3 ถึง 6 เท่า แต่มีขนาดเล็กกว่าในรัสเซีย 4 ถึง 5 เท่า โดยปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อขนาดของพื้นที่อาศัยได้แก่ ปริมาณสัตว์ที่เป็นเหยื่อ และปัจจัยคุกคามจากการล่า ซึ่งกล่าวได้ว่าขนาดของพื้นที่อาศัยของเสือโคร่งจะมีขนาดเล็กลง เมื่อภัยคุกคามจากการล่าลดลง ประกอบกับการฟื้นฟูพื้นที่ที่อยู่อาศัยเพื่อให้ประชากรเหยื่อเพิ่มขึ้น จะทำให้พื้นที่ที่มีความสามารถในการรองรับประชากรของเสือโคร่งเพิ่มมากขึ้น

10. สรุปผลการดำเนินการ

10.1 ผลผลิต

- ผลผลิตเชิงปริมาณ การศึกษารั้วนี้สามารถดักจับและติดเครื่องส่งสัญญาณเสือโคร่งได้เฉพาะในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งได้จำนวน 4 ตัว ซึ่งไม่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดตามเป้าหมายไว้ เนื่องจากในช่วงแรกองค์ความรู้และอุปกรณ์การทำงานมีอยู่อย่างจำกัด อีกทั้งงบประมาณที่ได้รับต่ำกว่าที่เสนอขอ ทำให้มีข้อจำกัดหลายด้าน

- ผลผลิตเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยและผู้รับบริการการเผยแพร่ข้อมูล มีความพึงพอใจมากในการดำเนินงานวิจัยศึกษาและผลที่ได้จากการศึกษา เนื่องจากองค์ความรู้ที่ได้จากการติดตามศึกษาในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ทำให้ทราบข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับนิเวศวิทยาเสือโคร่ง ตัวอย่างเช่น ขนาดพื้นที่หากินที่แตกต่างกันระหว่างเสือในห้วยขาแข้งกับเสือโคร่งในแหล่งอาศัยอื่น เสือโคร่งมีการใช้พื้นที่หากินกว้างในอินเดีย นับเป็นครั้งแรกที่มีการศึกษานิเวศวิทยาของเสือโคร่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

10.2 ผลลัพธ์

- การนำไปใช้ประโยชน์ องค์ความรู้และข้อมูลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้มีการนำมาใช้ประโยชน์ ในหลายด้าน ตัวอย่างเช่น การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการใช้พื้นที่อาศัยของเสือโคร่งในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง-ทุ่งใหญ่นเรศวร ต่อผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงานต่างๆ และหัวหน้าหน่วยงานภาคสนาม เพื่อใช้ประโยชน์ในการวางแผนการบริหารและจัดการพื้นที่ เช่น การวางแผนปรับปรุงการลาดตระเวน การฟื้นฟูแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของสัตว์ป่าในพื้นที่ รวมถึงการข้อมูลที่ได้ถ่ายทอดกับเจ้าหน้าที่ลาดตระเวนเพื่อพัฒนาให้มีความรู้ในการปฏิบัติหน้าที่ทำให้การทำงานลาดตระเวนมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

- การเผยแพร่ข้อมูล องค์ความรู้และข้อมูลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ที่ผ่านมามีการนำเสนอ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้มีการนำไปใช้ประโยชน์และมีความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของสัตว์ป่า รวมถึงการมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ผ่านสื่อต่างๆ ตัวอย่างเช่น เวทีสัมมนาทางวิชาการ และสื่อมวลชน การบรรยายแก่นักเรียน นักศึกษาและคณะบุคคลต่างๆ ที่เข้ามาทำกิจกรรมในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง รวมถึงจัดทำเอกสารวิชาการ สิ่งพิมพ์ และบทความทางหนังสือพิมพ์

10.3 การเรียนรู้และพัฒนาบุคลากร

- ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่เพิ่มเติมจากข้อมูลศึกษานิเวศวิทยาเสือโคร่งที่ได้จากการศึกษาวิจัย อย่างต่อเนื่อง เช่น พฤติกรรม การเคลื่อนที่ การครอบครองพื้นที่อาศัย เป็นต้น

- การพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่จากการจ้างผู้ช่วยนักวิจัยที่ได้รับงบประมาณภายใต้โครงการนี้

11. ปัญหาอุปสรรค

- งบประมาณและอุปกรณ์การทำงานค่อนข้างจำกัด ทำให้การดำเนินงานโครงการไม่เป็นไปตามเป้าหมาย

- การเดินทางปฏิบัติงานส่วนใหญ่เป็นเส้นทางในป่า มีความยากลำบาก ทำให้ยานพาหนะที่ใช้ในการปฏิบัติชำรุด เสียหายบ่อยครั้ง

- การปฏิบัติงานส่วนใหญ่ต้องอยู่ในป่าลึก แต่ปัจจุบันคนที่มีความสนใจและสามารถเข้าปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่เป็นเวลานานๆ มีน้อย
- การปฏิบัติงานในป่าค่อนข้างมีความอันตราย บางครั้งมีเจ้าหน้าที่ที่เข้าปฏิบัติงานประสบอุบัติเหตุที่เกิดจากการทำงานหรือถูกสัตว์ทำร้าย ทำให้ได้รับบาดเจ็บ

12. ข้อเสนอแนะ

ควรมีส่งเสริมให้การดำเนินการศึกษานิเวศวิทยาของเสือโคร่งในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง-ทุ่งใหญ่นเรศวรอย่างต่อเนื่อง โดยเพิ่มจำนวนตัวอย่างและขยายพื้นที่ศึกษาเพิ่มเติม ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลด้านอื่นๆ เช่น การขยายพันธุ์ การรอดตาย เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการจัดการพื้นที่ให้เป็นไปอย่างเหมาะสมต่อไป